

De Geest werkt grensoverschrijdend

Wat bepaalt onze identiteit? Waar horen wij bij? Bij welke groep, welke cultuur, welke godsdienst, waar willen wij bij horen? Met wie willen wij solidair zijn? En wie horen er niet bij, willen wij er niet bij hebben? En wat is dan het springende punt waarom niet? Dus waar ligt voor ons de grens, wat is voor ons onopgeefbaar? Waar sta je voor? Dergelijke vragen hebben sinds Parijs 7 januari iets van hun vrijblijvendheid verloren, al waren ze natuurlijk nooit echt vrijblijvend. Is de vrijheid van meningsuiting een absolute waarde voor ons? Wanneer we bereid zijn de religieuze waarden van anderen te ontzien, laten we ons dan door hen de wet voorschrijven en dreigt dan niet de inperking van wat wel en niet kan steeds verder te gaan? Moeten moslims ook maar leren slikken wat christenen aan spot en satire voor hun kiezen kregen? Of is het gewoon een kwestie van fatsoen dat je anderen niet opzettelijk kwetst, wat we op school pesten noemen, en daar zijn we toch tegen? Waar hoor je bij, waar sta je voor, waar ligt de grens? Dergelijke vragen klinken op de achtergrond mee als we het verhaal uit Handelingen 10 lezen, een schriftlezing die overigens al ergens in december gekozen is.

Het lijkt wel een gatenkaas, de schriftlezing van vandaag. Handelingen 10, maar met de nodige weglatingen. Nu denk ik ook wel dat u zou zijn gaan gapen of knikkebollen als we de hele tekst hadden gelezen, zeker als we er een stuk van hoofdstuk 11 aan vast zouden plakken. Want Lucas vertelt hier zó omstandig dat hij het verhaal van de verschijning aan Cornelius in totaal drie keer vertelt: de eerste keer hebt u gehoord (vers 1-6), vervolgens vertellen de huisslaven van Cornelius het aan Petrus om te verklaren waarom hij hem wil laten komen (vers 22) en dan doet Cornelius als Petrus gearriveerd is het nog eens dunnetjes over (vers 30-32). In het volgende hoofdstuk moet Petrus zich verdedigen tegenover de Joodse apostelen in Jeruzalem en vertelt hij heel hoofdstuk 10 nog maar weer eens na. Zulke uitvoerige herhalingen wijzen erop: hier staat wat op het spel.

Er wordt dan ook werkelijk een grens overschreden: de apostelen, met Petrus als eerste, leren beseffen dat het heil voor alle volkeren bestemd is, dat je niet besneden hoeft te zijn om erin te mogen en te kunnen delen. Zij léren dat beseffen, want het gaat niet vanzelf, en het spreekt ook bepaald niet vanzelf, niet in de toenmalige opvattingen, en ook niet in die van vandaag. De mensen van toen waren niet minder dan wij nu geneigd de mensen om hen heen in te delen in goeden en slechten, de mensen die je krediet geeft ook als ze een steekje laten vallen, en de mensen die bij voorbaat al verdacht zijn. En als er één iemand verdacht genoemd kon worden, was het wel Cornelius, op en top Romein, op en top bezetter, onderdrukker. Zo wordt hij tenminste door Lucas geïntroduceerd. Het begint al met zijn woonplaats: Caesarea, Caesar-stad; de man heet Cornelius, een volbloed Romeinse familienaam, en dan is hij ook nog hoge militair, over niet zomaar een compagnie, maar over of uit de zogenaamde Italiaanse afdeling, dus rechtstreeks aan Rome gelieerd. Een hele foute man, zou je zo zeggen.

Maar meteen volgend op die hele introductie als foute man blijkt hij juist ook een hele goeie te zijn: hij is vroom, Godvrezend en geeft veel aalmoezen (daden van ontferming) aan het volk, dat wil dus zeggen het Joodse volk. God ziet dat, de engel zegt letterlijk dat de gebeden en aalmoezen opgestegen zijn tot gedenken vóór God. God gedenkt de Romein, die bezetter, zoals hij eerder onvruchtbare vrouwen als Sara en Rachel gedenkt, en zijn volk Israel in de onderdrukking. En zoals toen Mozes geroepen werd als instrument van de bevrijding moet nu Petrus geroepen worden, door Cornelius. Maar niet alleen door hem, want Petrus wordt intussen, thuis in Joppe, ook geroepen door God zelf. Hij krijgt een droom – het staat in het stuk dat we ook overgeslagen hebben in de lezing – waarin hij een groot kleed ziet vol dieren, reine en onreine door elkaar. Hij krijgt de opdracht die dieren te eten en weigert categorisch tot drie maal toe (Petrus en drie maal, het zal eens niet!). Natuurlijk weigert Petrus. Hij is goed opgevoed, hij kent de spijswetten en brengt die van God gegeven regels in het geweer tegen de goddelijke stem zelf, ook als die zegt dat hij niet voor onheilig moet houden (verwerpen) wat God rein heeft verklaard. Petrus heeft niet voor niets de bijnaam 'rots'! Maar hij mag dan onverzettelijk zijn, zelfs tegenover Godzelf, uiteindelijk komt de boodschap wel bij hem over.

De ingrijpende nieuwe stap die in de heilsgeschiedenis gezet wordt in dit hoofdstuk – dat de heidenen deel gaan uitmaken van die geschiedenis – gaat bepaald niet vanzelf. God heeft het maar druk met de voorbereiding ervan: een visioen (gezicht), een engel, een droom (extase), een stem, er moet heel wat uit de kast gehaald voordat beide partijen zo ver zijn. En dan nog, als je ziet hoe omstandig Petrus' aankomst bij Cornelius verteld wordt, krijg je een idee hoeveel moeite die stap hem kost: hij gaat op weg, met de knechten + soldaat van Cornelius en met enkele

broeders uit Joppe (een veiligheidsmaatregel misschien?), komt de volgende dag aan in Caesarea waar Cornelius hem opwacht, wil het huis van Cornelius binnengaan, heeft een gesprek met Cornelius waarin hij voor de duidelijkheid nog maar vertelt dat hem dat eigenlijk verboden is, maar gaat al sprekend toch naar binnen. Hèhè. En als Petrus dan nog een keer het verhaal van Cornelius' visioen gehoord heeft (en wij als lezers/hoorders voor de derde keer!) erkent hij dat God de mensen op hun eigen doen en laten beoordeelt en niet op het volk, de groep, de natie, de godsdienst waartoe ze behoren. Hij citeert daar uit Deuteronomium 10, waar God van zichzelf zegt geen partijdigheid te kennen. Dat is pikant want in datzelfde Deuteronomium-stuk klinkt twee verzen eerder: 'De Eeuwige heeft toch alleen voor uw voorouders liefde opgevat, en uit alle volken juist u, hun nazaten gekozen.' Dus toch een uitverkorenheid die anderen uitsluit? Nee, de tekst vervolgt met de oproep 'de voorhuid van je hart' te besnijden, en na het vers over de onpartijdigheid van God volgt de oproep wees en weduwe recht te doen en de vreemdeling lief te hebben, en van bed en brood te voorzien. Door dat ene vers te citeren, laat Petrus voor de kenners (en dat waren de broeders uit Joppe zeker) de hele context meeklinken. Wie de weg gaat die God wijst, wie naar zijn woord leeft, of zoals Petrus het zegt, 'wie Hem vreest n werken van gerechtigheid doet' is welkom bij de Eeuwige. Daar zijn geen fysieke besnijdenis of spijswetten voor nodig. Die zijn toch uiteindelijk maar de uiterlijke kenmerken van een innerlijke betrokkenheid.

En met die erkenning begint hij een pinksterpreek af, die zijn pinksterpreek in Jeruzalem uit Handelingen 2 kort maar krachtig samenvat – het tweede inhoudelijke stuk uit Handelingen 10 dat we in de lezing overgeslagen hebben. En dan laat de Geest ook niet op zich wachten, zij laat Petrus zelfs niet uitspreken: Cornelius en de zijnen slaan aan het spreken in vreemde talen, dat vreemde Pinksterverschijnsel. Niet zomaar spreken, maar 'God grootmaken', zoals Cornelius dat al eerder met zijn daden van ontferming had gedaan.

Het oversteken van de grens naar de 'heidenen', de niet-Joden, gaat Petrus bepaald niet gemakkelijk af. Behalve dat Cornelius uit de meest gehate groep 'heidenen' kwam die denkbaar was, de Romeinse bezetters, denk ik dat Petrus ook heel goed beseftte dat er niet alleen in hemzelf maar ook in zijn kring heel wat weerstand bestond, dat de 'broeders' (en zusters ongetwijfeld) graag aan de grenzen vasthielden, graag een beetje duidelijkheid hadden, graag bij voorbaat wisten wie erbij horen en wie niet. Het is maar al te herkenbaar. Groepsgevoel geeft veilige duidelijkheid. Het valt niet mee dat te doorbreken. Dat geldt natuurlijk ook voor onszelf. Vorige week demonstreerden studenten bij de VU voor de Palestijnen op hetzelfde tijdstip dat er een bijeenkomst ter gelegenheid van Holocaust Memorial Day was. Bij mijn weten was het toeval, maar het is veelzeggend. Wie zich solidair voelt met de Palestijnen zal je niet gauw bij de kranslegging bij het Nooit Meer Auschwitz monument zien; wie in de staat Israël de beste garantie ziet dat Auschwitz ook echt 'nooit meer' gebeurt, zal niet zo gauw foto's van de verwoestingen in Gaza op facebook zetten. Daar hoeft je nog niet eens Palestijn of Jood voor te zijn.

Bij Petrus wil het besef dat er met Jezus iets volstrekt nieuws begonnen is, maar met moeite doordringen. Maar in de tweede Pinksterpreek die hij hier houdt, komt hij tot de kern van zijn geloof, tot waar het voor hem om draait, de betekenis van Jezus voor de hele wereld. En dat dat maakt dat hij ook met niet-Joden solidair kan zijn.

Natuurlijk, Cornelius was als het ware een ideale niet-Jood: vroom, godvrezend, die dat ook in de praktijk liet zien met daden van ontferming. In die zin zou je kunnen zeggen dat Cornelius de eerst stap zette, als eerste de grens tussen Joden en 'heidenen' overstak.

Die vragen waar ik mee begon, waar horen we bij, wie willen we er niet bij hebben en hoe gaan we met hen om, waar staan we voor, die vragen zijn met dit verhaal over Petrus en Cornelius nog lang niet beantwoord. Dat is meer iets voor zelfonderzoek en discussie-avonden dan voor een overweging in een liturgische setting. Maar als we naar antwoorden zoeken, zouden we er goed aan doen te denken aan die tekst uit Deuteronomium waar Petrus naar verwees. De mensen van wie volmondig wordt erkend dat de Eeuwige juist hen liefheeft, worden opgeroepen de voorhuid van hun hart te besnijden. De besnijdenis, dat ene uiterlijke, fysieke kenmerk van het verbond tussen God en mens krijgt pas zijn betekenis als daar, bij iedereen, een voort-durende innerlijke besnijdenis mee gepaard gaat (gelukkig is het hart een sekse-neutraal orgaan ☺). Geen ritueel, niet tot één tijdstip beperkt, maar een levenslange opdracht. Niet als een opgelegd juk waaronder we gebukt gaan, maar als een ruimte die ons geboden wordt, een vrijheid waartoe wij uitgenodigd zijn, steeds opnieuw een nieuw begin.

Bettine Siertsema

Gelezen: Handelingen 10